

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗИЯ ЯК ДРАЙВЕР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ¹

Захаркін О.О.¹, д-р екон. наук, професор, доцент кафедри фінансів і підприємництва
Боронос В.М.², канд. екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів і підприємництва

Захаркіна Л.С.³, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і підприємництва
Тверезовська О.І.⁴, студентка кафедри фінансів і підприємництва

¹⁻⁴Сумський державний університет,

Вул. Римського-Корсакова, 2, 40007, м. Суми, Україна;

E-mail: o.zoaharkin@finance.sumdu.edu.ua

Розглядаються теоретичні підходи до визначення сутності поняття фінансової інклюзії. Визначається, що саме фінансова інклюзія, у поєднанні з довірою до фінансово-кредитної системи з боку населення та бізнесу, є стимулюючим фактором спрямування заощаджень в інвестиційну сферу, зменшення рівня тінізації економіки, зростання фінансової стійкості суб'єктів господарювання, і, як наслідок, збільшення рівня державних надходжень та забезпечення фінансової безпеки. Досліджуються теоретико-методологічні засади поширення фінансової інклюзії як драйвера забезпечення фінансової безпеки України.

Ключові слова: фінансова інклюзія, фінансова безпека, фінансова грамотність, фінансові послуги

DOI: 10.21272/1817-9215.2019.1-6

ВСТУП

У сучасних умовах економічної та політичної кризи в Україні на перший план виходять питання забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях економічного устрою, від фінансів окремих домогосподарств до загальнодержавних фінансів. Як показує практика розвинених країн, одним з основних драйверів забезпечення фінансової безпеки є реалізація принципів фінансової інклюзії, яка представляє собою «...розширення доступу звичайних громадян, бізнесу до фінансових продуктів і сервісів, незалежно від доходу, віку, місця проживання чи виду діяльності [1]». Адже фінансова інклюзія, у поєднанні з довірою до фінансово-кредитної системи з боку населення та бізнесу, є саме тим стимулюючим фактором спрямування заощаджень в інвестиційну сферу, зменшення рівня тінізації економіки, зростання фінансової стійкості суб'єктів господарювання, і, як наслідок, збільшення рівня державних надходжень та забезпечення фінансової безпеки. Все це робить актуальними дослідження, що стосуються визначення ефективних шляхів розвитку фінансової інклюзії в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців значний внесок у розвиток методології та практики вирішення зазначеної проблеми зробили такі вчені: О. Акімова [2], А. Базиліюк, О. Жулин [3], І. Бобух, С. Щегель [4], Л. Нечипорук [5], С. Полях [6], Є. Степанюк [1], М. Шкретет [7] та ін. Водночас, аналіз наукової літератури з теми дослідження дозволяє стверджувати, що невирішеною остаточно залишається низка теоретичних і прикладних проблем, щодо визначення основних напрямків поширення фінансової інклюзії та механізмів її реалізації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є удосконалення теоретико-методологічних засад і практичного інструментарію щодо визначення проблем та ефективних шляхів

---

¹ Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної роботи № 0117U003922 «Інноваційні драйвери національної економічної безпеки: структурне моделювання та прогнозування»

поширення фінансової інклюзії в Україні як драйвера забезпечення її фінансової безпеки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз та дослідження змісту, сутності, принципів та особливостей інклюзивного розвитку економіки і можливостей його досягнення у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку перебувають в центрі наукового пошуку багатьох країн та міжнародних інституцій, серед яких Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Програма розвитку ООН (ПРООН), Європейська комісія, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Світовий банк, Міжнародний центр політики інклюзивного зростання. Так, одним із ключових пріоритетів у стратегії економічного зростання «Європа-2020» (Europe 2020) визначено саме інклюзивність [4;8].

Термін «інклюзія» вперше було застосовано в 1970-х роках у США, але тоді виділяли лише соціальну інклюзію (процес збільшення ступеня участі усіх громадян у соціумі через доступ до можливостей і справедливий розподіл результатів праці), але з плином часу поняття набуло поширення вже в економічному просторі [3; 9].

Інклюзивне зростання – це «... концепція, яка забезпечує справедливі можливості та рівноправ'я для економічних учасників, що супроводжується вигодами, принесеними кожному сектору економіки та різним верствам суспільства. Даний підхід розширює традиційні моделі економічного зростання та включає зосередження уваги на рівності здоров'я, людського капіталу, екологічного стану довкілля, соціального захисту та продовольчої безпеки як чинників світової безпеки в широкому розумінні» [8].

Концепція інклюзивного розвитку передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливості, щоб задовольнити свої потреби. Інклюзивне зростання економіки є передумовою гуманного розвитку суспільства, тому він є багатофакторним і багаторівневим процесом, бо основою його є економіка максимальної зайнятості і взаємодії усіх суб'єктів. А.В. Базилок, О.В. Жулин у своїй праці [3] наголошують на тому, що «...сучасне громадянське суспільство неможливе без активного залучення всіх членів у різні види діяльності, поваги прав і свобод кожної окремої людини, забезпечення гарантій безпеки і рівноправності [3]».

«За даними Світового банку, більше 100 країн світу мають або вже розроблену національну стратегію з фінансової інклюзії. Нажаль в Україні рівень фінансової інклюзії залишається на доволі низькому рівні [1]».

Ріст рівня фінансової інклюзії є важливим для усіх стейкхолдерів: для держави та регуляторів у цілому, оскільки залучає усі верстви населення до економічної системи, результатом чого є «...зростання економіки через мобілізацію заощаджень населення, інвестування у розвиток економіки держави, диверсифікацію фінансової системи; для провайдерів фінансових послуг, оскільки збільшує кількість споживачів фінансових послуг; для споживачів, оскільки вони можуть ефективніше та зручніше використовувати сучасні фінансові послуги, підвищуючи таким чином особистий добробут. Фінансова інклюзія сприяє підвищенню доходів, ефективнішому управлінню активами, зменшенню вразливості від економічних криз [10]».

Впровадження фінансової інклюзії в країні забезпечує: прибуткові іноземні інвестиції, розвиток експорту та імпорту, продовольчу безпеку, зростання туризму, підвищення рівня доходів, зростання підприємництва та розвитку малого та середнього бізнесу, зростання середнього класу, зменшення корупції, шахрайства та розкрадання [11].

Центральні банки та інші регулятори фінансового ринку, міжнародні організації наголошують на важливості фінансової інклюзії. Не виключенням є і НБУ, у стратегічних цілях якого фінансова інклюзія займає одне з провідних місць та є важливою передумовою розвитку фінансової екосистеми та зростання економіки країни [10; 12].

Реалізація стратегії НБУ у напрямі запровадження фінансової інклюзії реалізується в наступних напрямках:

- розвиток платіжної інфраструктури шляхом: переведення транзакцій в електронні канали (розвиток електронних платежів, у тому числі за комунальні послуги, електронних грошей (які випускає Національний банк), платежів з використанням пристроїв мобільного зв'язку), поширення використання міжнародних та національних платіжних систем, ознайомлення населення з перевагами та прогресивними видами безготівкових розрахунків;

- запровадження віддаленої ідентифікації клієнтів для отримання ними фінансових послуг;

- укладення договорів у безпаперовій формі, у тому числі з використанням електронного цифрового підпису [12].

В Україні стрімко зростає популярність безготівкових платежів, адже вони є зручними та безпечними. Після кризи розширюється платіжна інфраструктура – зростає кількість активних карток в обігу, збільшується насиченість платіжними терміналами роздрібною торговою мережі. НБУ здійснює оверсайт платіжних систем, щоб забезпечити надійність безготівкових платежів. Постійно удосконалюються підходи до моніторингу операційних ризиків платіжних систем для недопущення їх реалізації. Підвищення надійності фінансової, зокрема платіжної, інфраструктури – одна із ключових цілей НБУ в контексті забезпечення фінансової стабільності [13].

Національний банк також зацікавлений у охопленні фінансовими послугами якомога ширших верств населення зокрема, представників мікробізнесу, жителів сільських районів, із низьким рівнем доходів, людей із обмеженими можливостями та похилого віку. За останніми дослідженнями Світового банку, 37% українців зовсім не мають рахунків у банках, зазначають експерти. Ще є значна частина «сплячих рахунків», коли люди мають зарплатну картку, але два рази на місяць йдуть до банкоматів і знімають ці кошти [1; 14].

За словами Євгена Степанюка, начальника управління реформування фінансового сектору НБУ, «...важливо розуміти: програма дій із фінансової інклюзії в Україні – це не лише прерогатива НБУ. До цього руху мають бути залучені усі зацікавлені сторони, включно з урядом та безпосередніми учасниками ринку. Поширення фінансової інклюзії має забезпечуватися ринковими механізмами, насамперед мотивацією, а не адміністративними важелями [1]».

Для цього необхідно розвивати розгалужену фінансову інфраструктуру, ефективне функціонування якої забезпечить ріст фінансової безпеки держави України, «... яка упродовж останніх років пережила значні зміни, зумовлені глобалізацією фінансових ринків, розвитком інформаційних технологій, розширенням асортименту банківських послуг, впровадженням інноваційних технологій в управління та діяльність банків тощо [15]».

Забезпечення фінансової безпеки на всіх рівнях управління є важливим завданням для багатьох країн, в тому числі, і України. Адже не можна вирішити економічні проблеми, що стоять перед країною, регіоном та підприємством, не забезпечивши їм фінансову безпеку. Це завдання є найпріоритетнішим в умовах нестабільності та фінансової кризи [15].

У праці [16] фінансова безпека визнається як «... найважливіша складова економічної безпеки в умовах ринкової економіки яка включає: стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів; гармонійний і соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі; готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів; підтримка соціально політичної стабільності суспільства; формування необхідного економічного потенціалу і фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи навіть при

найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів і успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки».

Г.В. Смоквіна у роботі [15] до найбільш небезпечних загроз економічній безпеці України відносить: «...втрату виробничого потенціалу через високий знос основних фондів; зовнішній борг, небезпеку загострення фінансової кризи; недостатню інвестиційна активність; низьку конкурентоспроможність продукції вітчизняних підприємств; високий рівень бідності населення і критично низьку якість життя більшої частини українського народу; відтік капіталу».

Аналізуючи вищеперелічені загрози економічній безпеці для України, можна стверджувати, що імплементація та реалізація широкомасштабної системи фінансової інклюзії сприятиме процесу економічного зростання, підвищення ефективності грошово-кредитної політики і забезпечення фінансової стабільності. Це обумовлено її довгостроковим впливом на макроекономічні показники через істотну зміну поведінки як фірм, так і споживачів, зменшення нерівності в доходах, підвищення ефективності процентних ставок тощо.

Глобалізація економіки в цілому та фінансова глобалізація зокрема поставили питання фінансової інклюзії суспільства, які аналізуються як на локальному рівні, так і на світовому рівні. Одним із загальноприйнятих показників фінансової інклюзії є наявність у дорослого населення банківського рахунку. За даними Світового банку, на сучасному етапі 100 % рівня фінансової інклюзивності населення вже досягли певні країни, серед яких: Данія, Швеція, Норвегія, Нідерланди й Австралія. В Україні відповідно до висновків Голови НБУ цей показник 2017 року становив 63 %, що на загальносвітовому рівні є середнім значенням, бо понад 138 млн. мешканців Європи й досі не мають банківського рахунку [17].

Зростання обсягів безготівкових операцій можливе лише за умови достатньої розгалуженості інфраструктури для здійснення карткових платежів. Мережа торговельних платіжних терміналів (POS терміналів) зростає з початку 2018 року на 13.6%. Близько 79% мережі торговельних терміналів країни дають змогу здійснювати безконтактні розрахунки. Проте, незважаючи на зростання їхньої кількості, у деяких областях насиченість терміналами є критично низькою. У Києві кількість терміналів становить 17.8 од./1000 жителів, а в окремих областях цей показник становить менше 4од./1000 жителів (рис. 1). У середньому в країні функціонує 6.7 терміналів на тисячу населення, тоді як у Польщі – 12.5, а у Великій Британії – понад 50 [13].

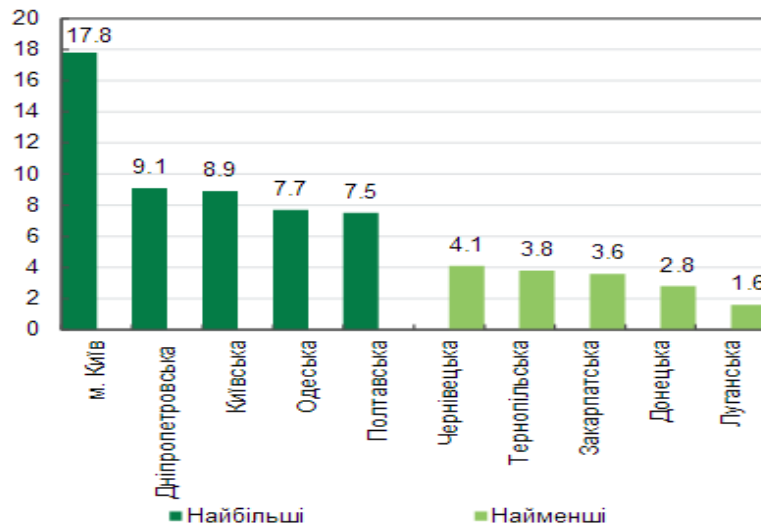

Рисунок 1 – Кількість платіжних терміналів на 1000 осіб (перші та останні п'ять областей за кількістю) [13]

Фінансова стабільність і фінансові ринки також залежні від рівня фінансової грамотності: розуміння можливостей фінансових продуктів населенням дозволяє ринкам працювати більш успішно і прибутково та знижує загрози для стабільності всієї системи, адже невдалі фінансові рішення не набувають катастрофічну масу [7].

Проведені дослідження показали, що рівень самооцінки фінансової грамотності виявився суттєво завищеним у порівнянні з результатами реальних тестів фінансової математики та фінансової термінології (рис. 2) [18].

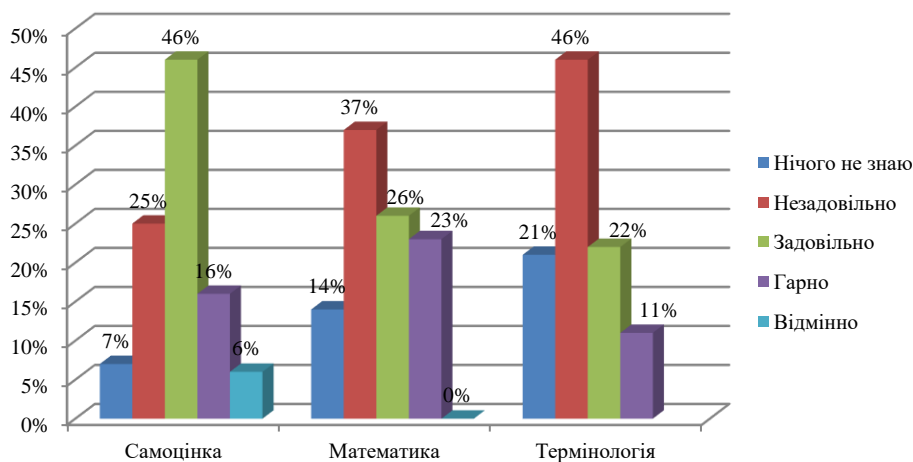

Рисунок 2 – Самооцінка фінансової грамотності та результати реальних тестів [18]

Такі результати (рис. 2) свідчать про слабку фінансову обізнаність українців, що «...не дозволяє їм правильно оцінити свої інвестиційні можливості та потреби, розрахувати реальні витрати за кредитними операціями та дохідність інвестиційних інструментів [18]». Така ситуація не сприяє поширенню кредитних послуг фінансових посередників, а інвестиційні можливості домогосподарств в основному зводяться до розміщення депозитів в банках.

Так, основними чинниками фінансової поведінки, інклюдії та грамотності в Україні є вік та майновий стан респондентів. «Найбільш вільно у світі фінансів себе відчуває молодь (18-34 роки), та українці середнього віку (34-45 років). Для старшого покоління (45-60 років) та людей похилого віку (понад 60 років), на жаль, фінансові послуги є скоріш «неминучим злом», ніж можливостями для забезпечення гідного рівня якості життя [18]». Життєвий досвід цих людей навчив їх не довіряти фінансовим установам, тому їх інтерес до фінансів є мінімальним.

Дослідженням виявлено, що рівень фінансової інклюдії українців значно залежить від рівня освіти та рівня добробуту. Так, респонденти з вищою освітою, в середньому більше користуються всіма без виключення фінансовими послугами, а надто обміном валют – на 9 відсоткових пункти вище, ніж в середньому по Україні.

Причина відсутності інтересу до фінансових послуг більшою мірою продиктована рівнем добробуту українців, а не рівнем їх недовіри до фінансової системи. Встановлено, що майже кожен третій українець не здійснює жодних заощаджень чи інвестицій. Рівень добробуту населення країни можна визначити за допомогою індексу інклюдивного розвитку і рівень добробуту. Крім інтерактивної моделі інклюдивного зростання Всесвітній економічний форум розробив також Індекс інклюдивного зростання та розвитку (Inclusive Growth and Development Index, IDI).

Індекс інклюдивного розвитку ґрунтується на 12 індикаторах, об'єднаних у три групи, які оцінюють рівень економічного розвитку краще, ніж індикатор зростання

ВВП. Три основні частини IDI – зростання і розвиток (у тому числі зростання ВВП, зайнятості, продуктивності праці, очікуваної тривалості життя); інклюзивність (медіанний дохід домогосподарств, рівень бідності та нерівності); справедливість між поколіннями і стійкість (рівень заощаджень, демографічного навантаження, державного боргу, забруднення навколишнього середовища) [3].

Україна посідає 47-ме місце серед 29 розвинених країн і 78-ме серед країн, що розвиваються (її сусіди в рейтингу – Гондурас, Лаос, Вірменія). За останні п'ять років позиції України за більшістю складових IDI погіршилися [4].

Основним деструктивним чинником інклюзивного зростання було визначено тривалі бойові дії на сході країни, оскільки вони непропорційно впливають на найменш забезпечені верстви населення та сприяють відпливу трудових ресурсів з країни. Пріоритетними напрямками вдосконалення визначено поліпшення професійної підготовки, зниження адміністративного навантаження на створення нового бізнесу, розширення фінансування для підприємців, а також посилення боротьби з корупцією [3].

Спільними драйверами фінансової інклюзії в різних країнах є ціла низка потреб. Серед них: подолання високих витрат фінансових установ на обслуговування громадян із низьким рівнем доходів, доступу до базових фінансових послуг для жителів віддалених населених пунктів, подолання нерівномірного доступу до інформації. Це – власне, ті виклики, подолати які має кожна країна, що прагне до більшої фінансової інклюзії [1].

Значна роль у підвищенні рівня фінансової інклюзії приділяється діям з підвищення фінансової грамотності та обізнаності населення. На рисунку 3 наведено основні елементи концепції зі створення Національної стратегії з фінансової обізнаності, що планує реалізовувати НБУ [19].

Рисунок 3 – Основні елементи концепції зі створення Національної стратегії з фінансової обізнаності [19]

Задля покращення доступу до фінансових послуг та ресурсів, а також забезпечення активної фінансової інклюзії в Україні потрібно реалізувати наступні види заходи:

- створення необхідного регуляторного середовища для забезпечення доступу до рахунків;
- розширення точок доступу до фінансових послуг;

- стимулювання масштабності і життєздатності за допомогою великих державних програм, таких як соціальні відрахування на рахунки клієнтів;
- зосередження діяльності на розвитку фінансової грамотності серед певних соціальних груп: населення з низьким рівнем доходу, незахищені верстви населення, сільське населення;
- заохочення використання фінансових послуг;
- розробки просвітницької діяльності в сфері фінансових послуг;
- забезпечення системи захисту прав клієнтів фінансового сектору;
- забезпечення правового захисту клієнтів та фінансової системи;
- створення нових фінансових установ, розробки нових продуктів та технологій, що використовуються для охоплення незайманих або недосвідчених ринків.

Також в Україні доцільно в рамках активізації фінансової інклюзії спиратися на розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) ключові принципи інноваційної фінансової інклюзії, які містять у собі набір практичних рекомендацій для всього світу. За своєю суттю вони не є жорсткими вимогами, а скоріше нагадують дев'ять цінних порад, які утворюють сукупність умов що стимулює інновації для фінансового залучення, зберігаючи при цьому фінансову стабільність та захищаючи споживачів [6; 20].

Перший принцип «лідерство», сутність якого полягає у широкому залученні уряду на найвищому рівні щодо фінансової інклюзії задля допомоги незахищеним верствам населення з низьким рівнем доходу. Так, федеральний уряд Мексики проводить ряд заходів з метою поліпшення рівня фінансової включеності, захисту прав споживачів та підвищення рівня фінансової грамотності; Секретаріат тісно співпрацює з наглядовими органами, Центральним банком Мексики, а також з Національним ощадним банком та законодавцями серед інших політиків, щоб здійснювати фінансову інклюзію як пріоритетний напрямок державної політики) [20].

Щоб споживачі могли максимально використовувати нові фінансові послуги, важливо скористатися принципом «посилення повноважень», розвиваючи при цьому фінансову грамотність та фінансові можливості. Досвід показує, що низький рівень фінансової грамотності і потенціал у країнах, що розвиваються, стає значним бар'єром для доступу та правильного використання фінансових послуг. Навпаки, збільшення фінансової грамотності та можливостей призведе до збільшення попиту на відповідні послуги [6]. Уряд Гани вважає, що споживачі повинні бути здатні приймати добре обгрунтовані фінансові рішення, а постачальники фінансових послуг повинні дотримуватися принципів відповідального фінансування для збільшення участі у фінансових ринках. Уряд разом зі своїми партнерами з розвитку розпочав у 2008 році широку програму фінансової грамотності з метою підвищення обізнаності щодо фінансових питань та побудови відносин довіри між споживачами та постачальниками фінансових послуг – що вважається необхідною умовою для стабільного фінансового включення [20].

Принцип «кооперація» передбачає створення інституційного середовища з чіткими лініями підзвітності та координації в уряді; а також заохочувати партнерство та прямі консультації між урядом, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами.

Дотримуючись принципу «знання» необхідно використовувати вдосконалені дані для формування політики, що базується на фактичних даних, вимірювати прогрес та розглядати поступового підходу «тестування та навчання», прийнятного як для споживача, так і для постачальника послуг [20].

Принцип «пропорційність» – побудова політичної та нормативної бази, яка буде пропорційна ризикам, пов'язаним з такими інноваційними продуктами та послугами, і базується на розумінні прогалин та бар'єрів у існуючому регулюванні [20].

Принцип «структура» зближує багато з попередніх принципів, узагальнюючи ключові складові і ефективну регуляторну базу для інноваційних фінансового залучення [7].

За дослідженнями, що проводилися в інших країнах, бачимо: якщо в регіонах більше споживачів залучається до фінансового сектору, виникає так звана локальна або регіональна ділова активність, у бізнесу з'являється якась історія використання фінансових послуг і більший потенціал, щоб залучати фінансування на свій розвиток, а це нові робочі місця тощо [14].

Відомо, що готівкові гроші важко відслідковувати, куди вони йдуть, кому та з якою ціллю, а також як з них потім відбувається оподаткування. Для урядів перехід від грошових коштів до цифрових платежів може зменшити корупцію та підвищити ефективність. В Індії витрати коштів на пенсійні виплати скоротилися на 47% (на 2,8 відсоткових пункти), коли платежі здійснювалися за допомогою біометричних смарт-карт, а не видавалися готівкою. змінні витрати на адміністрування виплат на 20 % [21].

Тіньовий сектор за різними оцінками в Україні склав в 2011-2014 рр. – тільки за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот» – 47,4%, а протягом 2015-2018 рр. вже 52%. (табл. 1).

Таблиця 1 – Дані щодо рівня тіньової економіки в Україні до обсягу ВВП, % (побудовано авторами на основі [22])

Рік	Дані за методом збитковості підприємств	Метод «витрати населення – роздрібний товарооборот»	Електричний метод	Монетарний метод
2010	30	44	37	30
2011	25	48	29	26
2012	27	48	29	24
2013	27	46	30	23
2014	31	51	38	33
2015	26	58	35	30
2016	22	57	31	26
2017	24	51	28	24
2018	24	48	28	23

Показник рівня тіньової економіки, розрахований за методом збитковості підприємств, за підсумком I півріччя 2018 року склав 21% від обсягу офіційного ВВП, що на 3 в.п. менше, ніж у відповідному періоді 2017 року [22].

Через недовіру до фінансових інститутів, яка склалася в 1990-х рр., наявність пропозиції нелегальних робочих місць в усіх секторах економіки та використання нелегальних або комбінованих механізмів оплати праці, мотиви приховування доходів і ліквідності в Україні достатньо низьким є рівень фінансової інклюзії населення в організований грошовий ринок (табл. 2). Зокрема, практично всі показники фінансової інклюзії в Україні є нижчими, ніж у розвинених країнах, а подекуди – від середньосвітових значень, що свідчить про низький рівень фінансової інклюзії в Україні [2].

Таблиця 2 – Динаміка окремих показників фінансової інклюзії (побудовано авторами на основі [2])

Показник		Україна	Польща	Японія	Кіпр	Білорусь
Продажі (клієнт-бізнес)	в електронному вигляді, %	19	42	63	43	25
	не в електронному вигляді, %	81	58	37	57	75
Платежі постачальників (бізнес-бізнес)	в електронному вигляді, %	44	65	82	68	49
	не в електронному вигляді, %	56	35	12	32	51
Заробітна плата (бізнес-особа)	в електронному вигляді, %	36	61	69	62	41
	не в електронному вигляді, %	64	39	31	38	59

Таким чином, можна відмітити наявність значного відставання рівня фінансової інклюзивності в Україні у порівнянні з провідними країнами світу. Це сприяє поширенню тіньових схем в економіці, відтоку капіталу, недоотриманню надходжень до бюджетів, та в підсумку зниження фінансової безпеки нашої країни.

ВИСНОВКИ

Проведене досліджує показує, що поширення фінансової інклюзії в Україні на сьогодні не задовольняє вимогам сучасного економічно розвинутого світу. Таким чином, низький рівень фінансової інклюзії не дозволяє державі повноцінно використовувати потужний ресурс заощаджень населення, сприяє розвитку тіньового сектору, що в кінцевому підсумку знижує рівень фінансової безпеки в цілому.

Виправлення ситуації, що склалася, в першу чергу, бачиться у невідкладних діях як з боку держави, так і фінансово-кредитних установ за підтримки держави, спрямованих на підвищення фінансової грамотності населення, бізнесу шляхом проведення тренінгів, семінарів, постійного інформування у ЗМІ та соціальних мережах про можливості управління фінансовими ресурсами. Саме такі дії зможуть відновити довіру до фінансово-кредитного сектору та в кінцевому підсумку підвищити фінансову безпеку України.

SUMMARY

Theoretical approaches to defining the concept of financial inclusion are considered. It is determined that financial inclusion and the public and business confidence in the financial and credit system are driving factors for directing savings into the investment sector, reducing the level of shadow economy, increasing the financial stability of economic entities, and, as a consequence, increasing the level of government revenues and financial security ensuring. Theoretical and methodological foundations of financial inclusion spreading as a driver of financial security of Ukraine are investigated.

Keywords: financial inclusion, financial security, financial literacy, financial services

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Степанюк С. От лозунгов к делу. Зачем нужна финансовая инклюзия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finance.liga.net/ekonomika/opinion/ot-lozungov-k-delu-zachem-nujna-finansovaya-inklyuziya>.
2. Акімова О.В. Фінансова інклюзія та інші передумови розвитку фінансового моніторингу в Україні / О.В. Акімова // «Молодий вчений». Частина 1. Економічні науки. – Грудень, 2015. – №12 (27). – С.195-198.
3. Базилюк А.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку / А.В. Базилюк, О.В. Жулин // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2015. – Вип. 1.
4. Бобух І.Н. Стратегічні орієнтири економічного зростання в Україні. Інклюзивність як ключовий пріоритет / І.Н. Бобух, С.М. Щегель // Вісник НАН України. – 2018. – №7. – С.55-70.
5. Нечипорук Л. В. Фінансова інклюзія в контексті страхових послуг / Л. В. Нечипорук // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Харків, 2018. – Т. 3, № 26. – С. 411–417.
6. Полях С.С. Фінансова залученість населення як передумова достатнього рівня захисту інтересів клієнтів фінансового сектору / С.С.Полях // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – Суми: СумДУ. – №4. – 2017 р. – с. 43-48.
7. Шкрібет М. Как победить финансовую грамотность? [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/kak-pobedit-finansovuju-bezgramotnost-320669/>
8. Економічна і соціальна рада ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org>
9. Elena Ianchovichina "What is Inclusive Growth?"/ Elena Ianchovichina, Susanna Lundstrom // The World Bank. – February 10, 2009.
10. Фінансова інклюзія // Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3961976&cat_id=3115908.
11. Jan Taylor. Financial Inclusion Forum. – Kiev. – June 2018
12. Стратегія Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64754192>
13. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2018 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83816603>
14. Громадське радіо. Фінінклюзія: що це таке і чому це так важливо для всіх українців та українців? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.radio/podcasts/rankova-hvylyu/fininklyuziya-shcho-ce-take-i-chomu-ce-vazhlyvo-dlya-vsikh-ukrayinok-ta-ukrayinciv>.
15. Смоквіна Г.В. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України / Г.В. Смоквіна // Економіка:реалії часу. –2014. – №3 (13) . – Одеський національний політехнічний університет. – С. 30-36.
16. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. Савицька // №3. – С.14 - Економічний форум. – 2012.

17. Форум з фінансової інклюдії Finclusion UA [Електронний доступ]. □ Режим доступу : <https://finclusion.bank.gov.ua>.
18. Фінансова грамотність, обізнаність та інклюдія в Україні. Звіт про дослідження. Додатковий проект IP-FSS в Україні. Проект регіонального економічного зростання. – листопад, 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136332>.
19. Національний банк України Матеріали до круглого столу: “Хто повинен відповідати за фінансову грамотність у країні та як її найкраще розбудувати” Версія 1.0 Київ, 21 жовтня 2015 р. Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.slideshare.net/KyivSchoolofEconomics/ss-54390503>.
20. Principles and Report on Innovative Financial Inclusion from the Access through Innovation Sub-Group of the G20 Financial Inclusion Experts Group. – May, 2010.
21. The Global Findex Database. – 2017. – Access mode: <https://globalfindex.worldbank.org>
22. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні. – Міністерство економічного розвитку та торгівлю в Україні. – I півріччя 2018 року. [Електронний доступ]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.